

ETNİSİTE İŞİĞİNDA RUSYA FEDERASYONU

Timur DAVLETOV

Hakas Cumhuriyeti

Kültür Bakanlığı Türkiye Temsilcisi

Genel Bilgiler

Rusya eskilere dayanan çok zengin tarihi geçmişe sahip olan bir ülkedir ve bu tarihi boyunca hem inişli, hem de çıkışlı dönemler yaşamıştır, ama bundan ziyade göstermiş olduğu gelişme ve genişleme performansının sayesinde eşi nadir rastlanan tarihsel örneklerden biri olarak öne çıkmaktadır. Rusya devleti 400 yıllık tarihi zarfında tam 36 kat genişlemiştir (1). Bu genişleme sürecinin kenarları hep çiçek dolu bir yol olmadığı gayet açıktır. Kimi bilim adamları Rusya'nın hep yayılmacı siyaset gütmemesinin temelinde *messianic* bir dünya görüşü yattığını iddia eder. Öte yandan Rusya'nın tarihsel gelişiminin neticesinde göreceli olarak izole kalması Ruslarda, dünyada kendilerine özel bir misyon, yani görev yüklenmişlik hissinin etkisiyle 'Üçüncü Roma' adlı bir dünya görüşü oluşturmuştur. Bunun temelinde zamanında en önemli medeniyet merkezleri olarak kabul edilen 'Birinci' ile 'İkinci' Romalıların, yani eski adıyla Constantinople olarak bilinen İstanbul ile Roma'nın yerine geçebilme hedefi yatmaktaydı (2). Aslında Rusların bu dünya görüşü tarihleri boyunca izledikleri yayılmacı siyasetlerince doğrulanmaktadır. (3) Bazı çevreler yayılmacılık ve işgalcilik terimlerinin kullanımından ısrarla kaçınarak yerine "bütünleştirici" ve "keşfedici" siyaset demeyi yeğlemekte ya da çeşitli milliyetlere mensup olan gayri Rus halklarına dayatılmış olan çeşitli zorlamalarla değil de, bütün halkların Rusya'ya kendi istekleri doğrultusunda anlaşmalar oluşturarak Rusya'nın içine dahil olduklarını belirtmektedir (4).

Her ilerleme içinde hep bir gerileme unsuru taşımaktadır. Bu, Rusya için de geçerliliğini korumaktadır. Ancak sorunun asıl önemi ve kararlaştırılması gereken noktası bu süreçte ilerlemenin mi, gerilemenin mi ağır ve başat olduğudur. Rus devleti tarafından getirilen ve daha sonra Sovyetler rejimi döneminde pekiştirilen uygarlaşma bir taraftan demiryollarını, elektriği, kolektifleştirmeyi, çoğu halklar için ise yazılı dillerinin yeniden gün ışığına çıkarılması vb. sağlar iken, öbür yanda da yine aynı rejim kolonileştirilmeye, Ruslara karşı savaşlarda kaybedilen binlerce hayata, sömürülmeye, etnik ayrımcılığa, baskıya, elde edilen yazılı dil (aslında çoğu halkın Ruslardan önce de yazılı dilleri mevcuttu, ama kimi halkların yazılı dilini ifade ettiği harfler Arap alfabesi iken, 1920'lerin ikinci yarısından sonra Latin harflerine ardından da 1930'ların sonunda ise Kiril harflerine geçirilmişlerdir ve bütün bunlara rağmen yine de bu gelişmelerin Sovyetlerin sayesinde gerçekleştiği ve ulusal düzeyde yazılı dile kavuştukları ileri sürülmekteydi) ile birlikte kazanılan şekli millilik ile kaybedilen milli içerik ve özlüklere, ve buna benzer kayıplara sebebiyet vermiştir. Bunun dışında ise geleneksel Rus görüşünün Avrupa ve dünya medeniyetinin ve değerlerinin "geri kalmış" halk ve topluluklara aşılması ve öğretilmesi olarak değerlendirdiği "eğitim, aydınlanma ve gelişme"yi getiren ve tarihin gelişimi sonucunda başka seçeneği bulunmadığından katlanılması zorunlu olan ve altında aslında kolonileşme sürecinin yer aldığı Rusya'ya "gönüllü" katılmanın, belki de beraberinde getirmiş olduğu nadir ilerleme örneklerinden biri olan bu istilaya uğramış halkların Avrupalı anlamda genel eğitim düzeyinin yükseltilmesidir. Aslında daha sonraları aksini ileri sürmek zor olan bir şekilde Rusya'daki ve dünyadaki gelişmeleri yakından izleme imkanına kavuşan bu az önce sözü edilen milletlerin ileri gelen aydın kısmı eline gelen her fırsatta rejime karşı duyduğu rahatsızlığı ve bundan doğan tepkisini dile, kağıt üzerine ve eyleme dökmekte idi.

Nitekim, güttüğü siyaset sayesinde Rusya, geniş topraklı ve çok uluslu bir devlete dönüşmüştür. Fakat bütün bu işgal

edilen toprak ve halkların sınırdış ve bitişik olması, Rusya için sömürü ve sömürge gibi ibareleri saf dışı bırakma açısından bir avantaj teşkil etmiştir. Oysa tarihte İngiltere, Fransa vb. deniz ötesi klasik sömürgeci ülkelerin kolonileri ile ana ülkeleri arasında binlerce kilometrelik mesafeler olduğundan, bu devletler Rusya'dan farklı olarak söz konusu avantajdan yoksun idiler. Ama bütün bunlara rağmen ünlü bir Rus tarihçisi olan Vasiliy Klüçevskiy Rusya'yı kendi kendini sömürge haline getirmiş bir devlete benzetmiş ve Rus devletinin tarihinin de böyle bir devletin tarihi olduğunu belirtmiştir (5)

Rusya'nın genişleme sürecinin başlangıcı XVI. yüzyılın ikinci yarısına rastlamaktadır. Bu tarihten itibaren tahta çıkmış tüm Rus çarları değişik yoğunlukta ama aynı istikamette olmak üzere Rusya topraklarını büyütmüşlerdir. Peki Rusya'nın tarihinde toprak yitirileri hiç mi olmadı? Elbette ki olmuştur, ama bunlar 1991'in sonunda meydana gelen toprak kaybindan farklı olarak yine de dahil olduğu savaşlar, dış saldırılar veya Alaska örneğinde olduğu gibi satışlar sonucunda ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla bu açıdan olaya bakıldığında, Rusya'nın tarihindeki son toprak kayıplarının Rus halkı için hem maddi, hem de manevi yönden ne kadar ağır bir darbe olduğunu idrak edebilmek hiç de zor değildir. Kısa vadede etkileri kolay unutulmayacak bu durum, çeşitli etnik unsurların yarattığı sancılı süreçleri takiben ayrımcılık akımlarının cereyan etmesi ve sözü edilen psikolojik darbelerden dolayı şoke durumunda bulunan Rusların bu durumundan azami bir şekilde yararlanmak suretiyle Rusya'da şoven eğilimler daha da şiddetlendirmektedir. Bunun tipik örnekleri oy toplama uğruna Rus halkının içinde var olan kızgınlık duygularını arkasına alarak siyasete soyunan aşırı milliyetçi Jirinovsky gibileridir.

Jirinovsky konusuna pek dalmadan burada sadece şunu belirtmekle yetineceğim: Jirinovsky'e göre Rusya'nın 1900 yılında sahip olduğu sınırlar (6) itibariyle yeniden kurulması gereklidir ve böylece ortaya çıkarılacak olan eski Rus imparatorluğu en başta hakiki Ruslar için hizmet etmelidir. Buna razı olmayan gayri-Rusları ise ülkeyi terk etmeye davet etmekte olan Jirinovsky'e göre Rus imparatorluğunun yeniden kurulması ince zevke hitap eden çok pahalı bir süs eşyası olmayıp, Rus halkının "milli diriliş"inin bir icabıdır. (7) Ama durum çok farklıdır aslında, çünkü örneğin Baltık ülkelerinde gayri-Ruslar tarafından ülkeyi terk etmeye davet edilen etnik Ruslar her ne kadar o topraklarda kök salmış olabilir ise de aslında misafirlerdir, yani oralara daha sonraları göç etmişlerdir, oysa gayri Rusların Rusya'yı terk etmesinin temelinde esaslı bir gerekçe yoktur, çünkü Rus olmayan halklar zaten Ruslardan önce de o toprakların üzerinde yaşamakta idiler, dolayısıyla söz konusu bu terk etme daveti biraz ev sahibinin evi boşaltıp terk etmesine benzemektedir. Bununla birlikte bu talepler doğası itibariyle en başta insan hak ve ana hürriyetlerine aykırıdır. Bu noktada Rus tarihinin en büyük devrimcilerinden biri olan Leo Troçki'nin Rusya'nın aslında bir tek etnik halktan oluştuğu ve hakim devletten ziyade, tarihin kimi gelişimlerinin neticesinde ülkenin içinde yaşayan ve farklı ırk ve etnisitelere mensup olan halkların devleti olarak tesis edilip, meydana getirildiğine ilişkin zamanında söylemiş olduğu sözlerin hatırlanması için benim fikrime göre tam zamanıdır.(8)

Yine Rusya'daki milliyetçilik konusuna gelirse, gerçek dünyada bu gibi siyasi-toplumsal gelişmeler bütün dünyada gözlemlenen bir milliyetçilik uyanışı çerçevesinde ele alındığında Rusya'daki bu tür aşırı sağ unsurların revaç görmesi o kadar da beklenmeyen bir şey değildir. Sözün gelişi, genel olarak dünyadaki gelişmeler ve özel olarak da Türkiye'deki ve en son olarak da Avusturya'daki seçimler de bu trendi doğrular niteliktedir. Ama bu ülkelerde Rusya'dan farklı olarak iktidara gelen parti oluşmuş sisteme uyum sağlamakta, oysa Rusya'da böyle bir şey için kesin bir şey söylemek pek mümkün gibi görünmemektedir, çünkü ülkede istikrar ve öngörülebilirlik durumundan bahsetmek oldukça zordur.

Rusya'nın bir başka özelliği de şiddetsiz ve kansız gelişmemesidir veyahut da ıslahat yoluyla gelişmenin savunucu ve taraftarlarının çoğunlukla yolun başında ulaşmak için belirledikleri hedeflere giden yolda harcadıkları çabaların başarıdan çok beklenmeyen sonuçların ortaya çıkmasına vesile olması gibi örnekler ile dolu olmasıdır. Yani Korkunç İvan olsun, Deli Petro (9) olsun, Lenin olsun, Stalin olsun hepsi de Rusya'nın gelişmesini sağlamak uğruna yüz binlerce insanın hayatlarını harcamaktan çekinmemiştir. Dolayısıyla Rusya'da gelişme yönüne bir sıçrama daima şiddet ve kanın eşliğinde gerçekleşmiştir. Öte yandan ise II. Aleksander, M. Gorbachov ve diğerleri gibi Rusya için *liberal reformlar* yoluyla bir gelişme sağlamaya uğraşanlar genelde istedikleri sonuçlara ulaşamayıp elindekileri bile kaybetmektedirler. Bu oyunu Rusya'da devletin her alandaki başatlığına oynayanlar, yani koyu *etatistler* kazanmaktadır. İşte 26 Mart 2000'de düzenlenen Başkanlık seçimlerini (bu seçimlerin objektif olup olmadığı ise ayrı bir araştırma konusu olabilir) kazanarak Rusya'nın Yeltsin'den sonra ikinci Devlet Başkanı olan Vladimir Vladimiroviç Putin de kamuya açıkladığı programının temel taşlarının arasında geleneksel Rus özellikleri olan kolektifçilik, ile statikçiliği saymış ve bunlara uygunluk ölçüsünde devletin her alandaki öncülüğünün altını çizmiştir. (10)

Bu gidişat sanki Rusya'nın kara yazgısı gibidir ve bunun nedeninin kaynağı olarak geçen yüzyılda yaşamış Rus şairlerinden Vasiliy Kuroçkin, Rus devletinin devlet arması olan iki başlı kartalın olduğunu belirtmiştir; bu iki başlı kartalın toplam dört gözü bulunmasına rağmen bu kartal kördür ve dolayısıyla ülkedeki düzensizlikleri görmezden gelmektedir. (11)

Toprak (Ülke)

XVI. yüzyıldaki işgal ve savaşlarla sağlanan genişleme sürecinden evvel genişliği Moskova dükalığının sınırları ile ifade edilen Rusya'nın, toprakları günde 50 mil²'lik, yani 80 km²'lik civarında olan bir genişleme hızıyla artarak Sovyetler döneminde 22,4 milyon km²'ye ulaşarak dünya üzerinde yaşanabilir karanın 1/6'ini kaplar durumuna gelmiş olup, doğudan batıya yaklaşık olarak 10 bin km.lik, kuzeyden güneye de 5 bin km.lik bir alana yayılmıştır. Zaman kuşakları bakımından ise on bir saat bölgesini ihtiva eder dereceye kadar genişlemiştir (12). Bunun yanı sıra, tarihte ilk sosyalist devletin yer aldığı ve batıda Norveç, Polonya, Çekoslovakya, Macaristan, Romanya; güneyde ise Türkiye, Afganistan, İran, Çin, Moğolistan, Kuzey Kore ile sınırdışı olduğu olan Sovyetler Birliği toprakları üç okyanus ve on iki deniz: Atlantik Okyanusu (Baltik, Kara, Azak Denizleri), Kuzey Buz Okyanusu (Barents, Ak, Karsk, Laptevler, Doğu-Sibirya, Çukotskoye Denizleri), Pasifik Okyanusu (Bering, Ohotsk, Japon Denizleri) tarafından çevrili idi (13). Bununla birlikte bu kadar geniş topraklara sahip olmanın insan hayatları itibarıyla ne kadar mal olduğunun yanı sıra, zorla dahil edilen halkların milli kimlik ve etnik değerlerinden Enternasyonalizm ve Sovyetleştirme, yani Sovyetler Birliği'nde yaşayan milliyetlerin birbirleriyle yakınlaşıp kaynaşması ve daha sonra hayali bir Sovyet halkının oluşturulması bahanesiyle uzaklaştırılmaya çalışılması ile yerli medeniyetlerin yok edilişi gerçeği de hesaba katıldığında oluşan olumsuzluklarla dolu manzaradan insanın etkilenmemesi mümkün değildir.

SSCB'nin 'devamı' olan Rusya (SSCB'ne nazaran % 25 oranında) toprak kaybına uğramış olmasının neticesinde her ne kadar Sovyetler Birliği ile kıyasla hayli küçük olsa dahi, günümüzdeki Rusya sahip olduğu 17 milyon km² toprak hacmi bakımından (bu rakam oran itibarıyla eski SSCB'nin sahip olduğu toprakların % 75.8'ine tekabül etmektedir) hala dünyada en büyük devlet sayılmaktadır. Bir başka deyişle, Rusya dünya üzerindeki toplam karanın içinde % 11'lik paya sahip olan bir ülkedir. (14) Rusya Federasyonu, Sovyetler Birliği'ne nazaran toprak hacmi itibarıyla küçülmüş olsa dahi hala batıda Finlandiya, Estonya, Letonya, Litvanya, Polonya, Belarusya, Ukrayna ile güneyde ise Gürcistan,

Azerbaycan, Kazakistan, Moğolistan, Çin, Kuzey Kore gibi ülkeler ile ortak kara sınırı paylaşmaktadır. Bunun yanında da Rusya'nın toprakları kuzeyden Barents, Ak, Karsk, Laptevler, Doğu-Sibirya, Çukotskoye Denizleri ile doğudan Bering, Ohotsk, Japon Denizleri ile batıdan Baltık Denizi ile güneyden ise Kara ve Hazar (*Kaspiy*) Denizleri ile çevrilidir. Görüldüğü kadarıyla tarihinde hep denizlere açılabilmek için bir yol, bir pencere açmanın peşinde koşan Rusya, günümüzde de deniz ve okyanuslara çıkış bakımından çok geniş pencerelere (15) sahiptir. Bu kadar geniş araziye (ki bu üstte belirtilmiş bulunan sınır ortaklıklarına deniz üzerindeki sınır komşulukları dahil edilmemiştir) yayılmış bir ülke elbette ki arkasında güçlü bir ekonomik potansiyel ile sağlam hukuksal işlevselliği olmadığı süre boyunca idari, iktisadi ve siyasi gibi çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalmaya mahkumdur.

Rusya Federasyonu, 12 Aralık 1993 tarihinde yapılan ulusal oylamada kabul edilen yeni Anayasasında yer alan resmi tanımına göre, ülkenin toplam toprağı içerisinde yer alan cumhuriyetler, bölgeler, otonom bölge, federatif statülü şehirler, iller ve otonom daireler gibi isimlerle sınıflandırılmış bulunan idari birimlerine ait "topraklardan, iç sularından, kara sularından ve bunların üstündeki hava sahasından oluşmakta"dır. (16)

Nüfus

Başlangıçta tek uluslu bir devlet olarak kurulmuş olan Rusya, XVI. yüzyıldan itibaren işgal ve savaşlar yoluyla başlattığı genişleme sürecinde Rus olmayan halkların zorla Rusya'ya dahil edilmesi ile beraber giderek çok uluslu bir devlet niteliğini kazanmaya başlamıştır. Zamanla artan bu çokulusluluk Sovyetler döneminde en üst noktaya ulaşip 100'den fazla, kimisine göre ise en az 200 değişik etnik halkı kapsamaktaydı (17). 1985 yılının ilk yarısında istatistiksel verilere göre 276 milyon dolayında kişinin yaşadığı Sovyetler Birliği toplam nüfus bakımından dünyada yine ilk beşin içinde yer almakta idi (18).

Sovyetler Birliği'nin diğer 14 cumhuriyetinden biri olan Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti (RSFSC)'nin toplam nüfusu 143,09 milyon (1985 sayımına göre) (19) iken, Sovyetler Birliği üyelerinin içinde bağımsızlığını en son kazanmış bulunan ve kendisinin SSCB'nin ardılı değil de 'devamı' olduğunu ileri süren Rusya Federasyonu'nun toplam nüfusu 148,1 milyon kişi (1996 itibariyle) olmuştur. (20)

Bununla birlikte kimi tarihi gelişmelerin neticesinde daha önceleri de Rus olmayan halkların yaşadığı Rusya'daki asıl çokulusluluk sürecinin en belirgin ve en geniş çaplı başlangıcı olarak kabul edilebilecek olan Rus devletinin 1552'de Tatar Hanlığı'nın başkenti Kazan'ı işgal etmesi ile beraber birçok yerli halk Rus devletine katılmak durumunda bırakıldı. Aslına bakılırsa dünyada sömürgeci siyaset izlemiş olan ülkeler listesini sadece Rusya ile sınırlandırmak pek objektif olmaz. Dolayısıyla tarihte birçok Avrupalı devletin zamanında sömürgeci olduğu bir gerçektir.

Aslında her ülkenin kendisi için oluşturmuş olduğu '*resmi tarih*' te diğer devletlerin sömürge politikalarını çekinmeden yazarken aynı alandaki kendi siyasetlerini, ki bu politikalar çoğu zaman acımasız sömürgeleştirme siyaseti olmuş olsa dahi, daha yumuşatılmış bir şekilde, veya gerçeğin tam tersini anlatan biçimde vermeye çalışması, objektif olarak bakıldığında doğal olarak karşılanmalıdır. Ancak yine de Sovyetlerin resmi tarihinde diğer ülkeler ile ilgili çifte standartları incelemenin faydalı olacağı kanaatindeyim. Nitekim, Sovyetler Birliği'nin son yıllarından biri olarak sayılan 1988'de yayımlanan Sovyet Ansiklopedik Sözlüğü (*Sovetskiy Entsiklopedicheskiy Slovar*)'nde örneğin Osmanlı İmparatorluğu anlatılırken, bu İmparatorluk "XIV-XVI yüzyıllardaki istila ve işgallerin neticesinde oluşmuştur", Amerika

Birleşik Devletleri ile ilgili bölümde ise "XVI. yüzyılda Kuzey Amerika'da Avrupalılar tarafından yerli halkların yerlerinden sürülerek ve yok edilerek sömürgeleştirme başlatılmıştır" gibi tarih pasajlarına yer verilirken, Rusya "XVI–XVII yüzyıllarda çok uluslu bir yapıya sahipti; bu yapının içerisine Volga havzası, Ural ve Sibiry halkları dahildir" ve "Ruslar tarafından Kuzey, Volga havzası, Sibiry; Uzak Doğu topraklarının şeneltmesi (veya keşfedilmesi; yani burada sanki o topraklar kimsesizmiş ve kimseye ait değilmiş gibi terra nullius mesajı verilmek istenmiş olması pek muhtemeldir)nin ve XVI–XIX yüzyıllardaki bir takım gayri Rus halkların gönüllü olarak Rusya'ya dahil olunmasının neticesinde 1721'den itibaren Rusya İmparatorluğu olacak çok uluslu bir Rusya devleti oluşmuştur" gibi ifadeler yer almaktadır (21). Üstelik ideoloji bakımından Çarlık Rusyası Sovyetlerin geçmişinde yer alan bir sistem olsa dahi, 'ulusların hapishanesi' gözüyle bakılan Çarlık Rusyasının zamanında yürüttüğü politikaların anlatımına yumuşaklık kazandırmak veya gerçekleri gizlemek amacıyla verilmiş bu yumuşak ve çoğu kez gerçeği yansıtmayan Rusya'ya ilişkin bilgilerin yanı sıra sadece Rusya için olmak üzere şu ifadelere de yer verilmiştir: "Çarlık tarafından milliyetlerin oturduğu bölgelerde tesis edilmiş *Velikoderjavnaya* (yani sayısı az olan halkların aleyhine, sayıca çok olan ve bundan dolayı da başat konumunda bulunan halkların lehine olan) siyasetine (22) ve sömürge rejimine rağmen, Rus olmayan halklar için Rusya'ya katılma nesnel olarak ilerleme anlamını taşımaktaydı: Rus halkı ile ekonomik işbirliği, ataerkil ve feodal kapanıklığın aşılmasına, üretim güçlerinin büyümesine, önde giden Rus kültürü (burada gayri Rus kültürlerin geri kalmışlığı ima edilmekte olsa gerek) ile tüm Rusya Devrim Hareketine alıştırılmasına yol açmaktaydı. Bu halkların tarihsel kaderi Rus halkının tarihiyle sınıksı bir şekilde bağlantılı olma durumuna düşmüştür." (23) Üstteki cümlelerin aktarılma sebebi, Sovyetler döneminde gayri Rusların Rusya devleti tarafından yutulması gerçeğini, amacı ne olursa olsun, çeşitli yollarla kamufle etme veya gizleme gayretlerini, bu gayretlerden oluşan sansürlü yazılımın neticesinde ortaya çıkan 'resmi tarih'in içinde yukarıdaki alıntılara bakılarak ne gibi çifte standartlar barındırdığını gösterebilmektir. Nitekim Rus ve Rus olmayan halkların kendi etnik kimliklerini bir tarafa bırakarak beraberce kurdukları iddia edilen "yeni sosyal ve milliyetler arası insan topluluğu olan Sovyet milleti şekillenip vücut bulmuştur." (24) gibi ifadelerin aslında tarihsel gerçekleri tam olarak yansıtmadığı apaçık bir biçimde ortadadır.

İdari Yapı

Tarihte birçok kez yeniden yapılanmaya (*perestroyka*) ve çözülüp yeniden dikilmeye (*perekroyka*) sahne olmuş Rusya toprakları hep bugünkü karmaşık idari yapıyı teşkil etmemekteydi. Fakat bununla birlikte bugünkü Rusya'nın idari şeması, hukuken devamı sayılan eski SSCB'nin (25) yönetsel paylaşımından hem sayıca, hem de şekil itibarıyla çok farklı değildir. Bunun yanında Rusya Federasyonu'nun öğeleri Sovyetler zamanındaki idari birimlerin sahip olduğu hak ve yetkilerden daha fazla yetkiye sahiptir demek hem doğru hem de yanlış olabilir, çünkü SSCB'nin sosyalist federasyon olması gereğince en üst statü olan Birlik Cumhuriyeti adına sahip olduğu federe öğeler hem bugünkü Rusya'nın içindeki federe cumhuriyetlerin kendi anayasalarına, devlet armasına, bayraklarına vb. sembolere, hem de onlardan daha çok yetki sahibi olduğu anlamına gelen ama bununla birlikte sadece de jure olarak kağıt üzerinde güzel bir meyve resmi gibi kalan ve *de facto* olarak hiçbir zaman istifade edemedikleri o meşhur 'Birlikten Ayrılma Hakkı'na (26) ve de SSCB'nin yanı sıra Birlik üyesi olan 15 Cumhuriyetten sadece ikisine (Ukrayna ile Belarusya – yani Beyaz Rusya) tanınan Birleşmiş Milletler Örgütü'nün Genel Kurulunda temsil edilme hakkına sahip idiler. Buna ilaveten yine bugünkü Rusya Federasyonu'nun üyesi olan idari birimlerin arasında bulunan cumhuriyetler, sahip oldukları yetki bakımından eski SSCB'nin Birlik Cumhuriyetlerine nazaran kaybediyor gibi görünmektedir, çünkü Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri (ama OSSC – Otonom Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler değil) yine de uygulamadan yoksun ve sadece de jure ve sadece belli bir zaman için ve zamanın şartlarının icabı olsa bile hem doğrudan dış münasebetleri yürütme,

anlaşmalar oluşturma, hem de askeri birlikleri kurma hakkına sahip idiler. Bunu SSCB'nin Yüksek Sovyeti tarafından kabul edilmiş olan 1 Şubat 1944 tarihli "Birlik Cumhuriyetlerinde Askeri Birlikleri Oluşturma ..." ile yine aynı tarihli Birlik cumhuriyetlerine dış politikada daha geniş yetkilerin verilmesine dair kanuna bakarak anlayabiliyoruz (27). Ancak dış münasebetler konusunda günümüz Rusya'sındaki federe birimler, ki buna bölgeler bile dahildir (örneğin, Novgorod Bölgesi), eski birlik cumhuriyetlerinin Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin içinde sahip olduğu olanaktan daha avantajlı durumdalar denilebilir. Bunun nedeni olarak da genel olarak Rusya'nın dışa doğru açılmış olmasının (hem iktisaden, hem de siyaseten) getirmiş olduğu yeni olanak ve fırsatların etkisi küçümsenemez gibi görünmektedir.

Fakat burada daha derinlere girmeden yine bugünkü Rusya'ya dönersek şunu söylemek mümkündür: Rusya Federasyonu'nun idari yapısı gene de oldukça karmaşık bir tablo görünümündedir.

Nitekim, bir Federasyon olan Rusya'daki idari birimlerin sayısı ikisi federal öneme sahip olan şehirler (Rusya'nın başkenti Moskova ile Rusya'nın daha önceki başkenti St. Petersburg); isimlerini toprakları üzerinde yaşayıp oraların yerlisi olduğu etnik halklardan alan yirmi bir cumhuriyet (*Respublika*); bir otonom bölge (*Avtonomnaya Oblast*); altı il (*Kray*); on otonom daire (*Avtonomnyy Okrug*); ve kırk dokuz bölge (*Oblast*) olmak üzere toplam seksen dokuz tanedir. (28)

Rusya Federasyonu'nun idari yapısı :

- 1) Cumhuriyetler,
- 2) Bölgeler,
- 3) Otonom Bölge,
- 4) Otonom Daireler,
- 5) İller,
- 6) Federal şehirler ; gibi altı grupta toplanabilir. (29)

Yukarıda verilen rakamlara göre Rusya devletinin idari yapısının içinde sayı itibariyle en kalabalık grubu, toplam sayıları kırk dokuzu bulan Bölgeler oluşturmaktadır. Bu bölgelerde ise cumhuriyetlerden farklı olarak genellikle nüfusun hemen hemen tamamına yakını etnik Ruslardan meydana gelmektedir. Burada şunu da belirtmemiz gerekir: Rusya'nın içinde bulunan Bölgelerin hem sayıca, hem de nüfus bakımından daha kalabalık olmalarının ve bir de siyasetin, Federasyonun tüm üyelerini, ama özellikle etnik cumhuriyetleri, federatif sübjeler arasındaki sınırlar değişikliğinin onaylanması, Devlet Başkanı tarafından yapılmış bulunan savaş halinin veya olağanüstü durumunun ilanının onaylanması gibi doğrudan ilgilendiren meselelerin karara bağlandığı yasama sürecinin üzerindeki etkisi söz konusu olabilir. Şöyle ki: Rusya Federasyonu'nun parlamentosu olan iki kamaralı Federal Meclisin (*Federal'noye Sobraniye*) Üst Kanadı – Federasyon Kurulu (*Sovet Federatsiyi*)'nun bir karar alabilmesi, Federasyon Kurulunun toplam temsilci sayısının içinde oy çoğunluğunun sağlanması ile mümkündür. (30) Oysa zaten etnik olarak Rusların çoğunluğu oluşturduğu Federasyon Kurulunda Rus olmayan tüm temsilcilerin homojen bir şekilde muhalefet hareketine rağmen böyle bir oy niteliğini bulmak hiç de zor olmayabilir.

Rusya Federasyonu'nun üyesi olan etnik cumhuriyetler Federasyonun diğer idari birimlerinden farklı olarak kendi anayasalarına sahiptirler. Bu anayasalar ile Rusya Federasyonu Anayasası tarafından etnik cumhuriyetlerin statüleri belirlenir. İlk bakışta cumhuriyetlerin kendi anayasalarına sahip olma hakları Rusya Federasyonu Anayasasında yer

alıp sabitleştirilmiş gibi görünse de söz konusu etnik cumhuriyetlerin sahip olduğu statü merkez ile idari birimin karşılıklı anlaşmaları ile federal anayasal kanunların çerçevesinde değiştirilebilmektedir. (31) Aslında bu durum her iki (hem olumlu anlamda olan bir idari birimin statüsünün yükseltilmesi olayı, hem de olumsuz anlamda – bir bölgenin cari statüsünün küçültülmesi, düşürülmesi meselesi) yönün lehine yorumlanıp çekilebilmeye müsait olduğundan sakıncalıdır. Bu sakıncalı durum, söz konusu maddede yer alan ifadenin belirsizliğinden, kesinlik arz etmediğinden kaynaklanmaktadır, çünkü Federasyon üyelerinin sahip oldukları statüler hem yükseltilebilir, hem de düşürülebilir, yani bir alt statü seviyesine küçültülebilir ki, bu idari birimler açısından muhtemel bir genel durum olsa da özellikle etnik bölgelerin çıkarlarını ciddi biçimde sarsabilir. Bu itibarla şimdilik faraziye düzeyinde varlığını sürdüren bu gibi durumlar meydana gelmemiş olsa dahi, yorumları kötüye kullanılmaya elverişli olabileceğinden Rusya Federasyonu içerisinde bulunan etnik bölgelerin buna dikkat etmeleri gerektiği açıktır. Öte yandan merkez ile idari bölgenin arasında olmadan, bölgeler kendi aralarında mevcut sınırlardaki statükoyu karşılıklı anlaşmalar temelinde bozabilirler. (32) Bu durumda, aslında statüko ve barışı korumanın önemi yönünden yaklaşıldığı takdirde, bölgeler arası ilişkilerde gerginliklere ve hatta çatışmalara dek varan durumlara yol açabileceği tahmin edilebilir. Tabii ki bu görüşler fazlası ile şüpheli gibi görünebilir, ancak içinde bulunan etnik bölgeler dahil, Rusya Federasyonu üyesi tüm seksen dokuz idari birimin çoğunda Rus asıllı nüfusun çoğunlukta olduğu ve yönetimi elde tuttuğu gerçeği göz önüne alındığında üstte bahis olunan konuların önemi ile bu durumların kesinliğe kavuşturulmadığı taktirde ne gibi olaylara yol açabileceği daha açık ve net bir şekilde anlaşılabilir.

Başka bir açıdan da Rusya'nın federalizm konusundaki deneyimi henüz yeterli değildir denilebilir. Bunun nedeni Rusya'nın geçmişte gerçek anlamda federalizm gibi geleneklerden yoksun olmasıdır. Dolayısıyla Rus federalizmi daha çok gençtir ve bu sebeple de pek oturmuş ve yerleşmiş bir tarafı da yoktur. (33) Yani devletin içinde bu konuda istikrar değil, maalesef çalkantı mevcuttur, ki buna Rusya'nın yani Devlet Başkanı olan V. V. Putin'in federasyon yapısını hiçbir idari bölgeye sormadan, danışmadan "*perekroyka*"ya kalkışması örnek olarak gösterilebilir. Rusya Federasyonu'nun içindeki seksen dokuz tane federe birimin temsil edildiği ve Rusya Federasyonu'nun iki kamaralı parlamentosu olan Federalnoye Sobraniye'nin üst kanadı görevini yürüttüğü *Sovet Federatsii* (Federasyon Kurulu) ile oradaki yüz yetmiş sekiz senatöre danışmaya hiç ihtiyaç duyulmamış gibi görünmektedir. Herhalde bunlar nasılsa itiraz etmez, etmeye de cesaret edemezler diye düşünülmüş olsa gerek. Oysa Devlet Başkanının bu yeni girişimine, yani hem oluşmuş idari yapının içinde Federasyon üyesi birimleri birleştirme yoluyla genişleterek Çarlık zamanındaki eyaletler (*Gubernya*) ile bu eyaletlerin başında bulunacak general–vali (*General Gubernator*) uygulamasına ve Federasyon Kurulunun re–organizasyonunu ve böylece de Rusya'daki Federalizmin temelini zayıflatılmasını öngören yasa taslağına, hem etnik birimlerden ve parlamentonun alt kanadı olan *Gosudarstvennaya Duma* tarafından onanmış söz konusu bu yasa taslağını bloke etme şeklinde Federasyon Kurulundan, hem de Duma'nın bünyesindeki Federasyon İşleri ve Bölgesel Politikalar Komitesinden olmak üzere birçok itirazlar gelmiştir. (34) Daha ayrıntıya girilecek olursa Rusya Devlet Başkanı Putin'in Federasyon Kurulunu yeniden ıslahını amaçlayan yasa tasarısı, Çuvaş Cumhuriyeti Devlet Başkanı Nikolay Födorov'a göre zaten şu sıralar ekonomik gücü pek de üst noktalarda seyretmeyen Rusya'da kendilerine tanınan geniş birçok ayrıcalıklardan faydalanan bürokrasi ordusunu (Federasyon Kurulu'ndaki her federe birimden 2'şer olmak üzere bulunan senatörler aynı zamanda federe birimlerin yürütme ve yasamanın başındaki adamlardır. Bunun dışında ise Federasyon Kurulunun tüm üyeleri Federal Bakanlar statüsüne sahiptir) büyütme ve milletin sırtına daha 178 tane "parazit"i oturtmaya yönelik bir atılımdan başka bir şey değildir. Aynı pasajı Födorov bakımından general–valilikler veya süper valilikler uygulaması konusunda da söylemek mümkündür, çünkü bu uygulama ile birlikte 178 değil yüzlerce, hatta binlerce yeni bürokrat yaratılmış olacaktır. (35)

Ne var ki, en son gelişmelerden bilindiği gibi Rusya Federasyonu Federal Asamblesinin üst kanadı olan Federasyon Kurulundaki senatörler, Kremlin ve parlamentonun alt kamarası olan Devlet Duması tarafından onaylanması istenen Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Vladimir Putin'in çıkarmış olduğu ve Duma tarafından onaylanmış bulunan RF Federasyon Konseyinin yeniden oluşturulmasını öngören bir yasasına karşı sürdürdükleri ve aslında "kaybedeceklerini peşinen bildikleri" direnmeyi 26 Temmuz 2000 tarihinde yapılan akşam oturumundaki 119 olumlu (aslında bunun olumluluğu da tartışılabilir) oya karşı sadece 18 karşıt oyu meydana getiren açık oylamanın sonucunda teslimiyet bayrağını çekerek durdurmuştur. (36)

Yukarıda yer verilmiş gelişmeler konusunda Rusya Federasyonu 1993 tarihli Anayasası, yani hukuk ne diyor acaba? Anayasaya baktığımız zaman 95. Maddenin 2. Fıkrasında deniliyor ki :

"Federasyon Kuruluna, Rusya Federasyonu'nun her súbjesinin, devlet iktidarının yasama ve yürütme organlarından birer [kişi] olmak üzere ikişer temsilcisi girmektedir."

Bir başka deyişle, objektif bakmak gerekirse anayasada Senatörlerin illa ki súbjeler, oradaki yürütme ile yasama organlarının başlarındakiler, yani en üst iki makam koltuğunda oturan şahıslar tarafından temsil edilecek demediği gibi sadece iki temsilciden bahsedilmektedir. Oysa bugünkü Federasyon Kurulunda, Rusya'nın 89 súbjesi çoğunlukla makamlarına seçimlerle gelen ve dolayısıyla legal gücünü halktan alan liderler tarafından temsil edilmektedir. Bu husus aslında bir bakıma Federasyon Kurulunu güçlü kılmaktadır ve dolayısıyla Senatörler oldukça güçlüdürler. Üstelik bir önceki dönemde, yani Boris Yeltsin'in Devlet Başkanlığı zamanında Duma ile Devlet Başkanı arasında pek samimi havalar esmemesine karşın, tam tersine Rusya Federasyonu Federasyon Kurulu'nun B. Yeltsin'e bir çok konuda hemfikirlik ve dayanışma göstermeleri hatırlanabilir. Ancak bugünkü duruma baktığımızda, Rusya'nın ikinci Devlet Başkanı olan Putin'in selefi tarafından takip edilen çizgiden farklı bir yol seçerek kendi programını uygulama alanında RF Federasyon Kurulundan çok Devlet Duması ile dostluk kurmakta ve dayanmaktadır. İşte Devlet Başkanı'nın çıkardığı ve Duma'dan yeşil ışık aldıktan sonra en sonunda tüm direnmelerine rağmen Federasyon Kurulunun da onayladığı Federasyon Kurulunun yeniden oluşturulmasını öngören, bugün mevcut olan Federasyon Kurulunun ise dağıtılması anlamına gelen yasa aslında üstteki görüşleri doğrulamanın yanı sıra Rusya Federasyonu üyesi olan súbjelerin (bunu Federasyonun temeli olarak okuyun) zayıflaması veya güçlerinin kısıtlanması, merkezin ise (bunu Devlet Başkanı olarak okuyun) kuvvetlenmesini veya kuvveti elinde toplamasının başlangıcını simgeler.

Bununla beraber Rusya Federasyonu parlamentosunun alt kanadı olmasına rağmen Devlet Duması'nın Federasyon Kuruluna nazaran zaten daha güçlü ve üstün konumu, Federasyon Kurulunun herhangi bir federal yasa tasarısı konusunda almış olduğu olumsuz karara razı olmayan Devlet Duması tarafından yeniden oylandığı ve Dumanın milletvekillerinin toplam sayısının üçte ikisi kadar olumlu oy aldığı takdirde Federasyon Kurulu tarafından onaylanmayan söz konusu federal yasa kabul edilmiş olacağına anlatıldığı RF Anayasasının 105. maddenin 5. fıkrasınca da teyit edilmektedir.

Kısaca toparlayacak olursak, Rusya'nın Federasyon Kuruluna ilişkin son gelişmeler belki de kısa vadede olmasa da, orta ve uzun perspektifte bence, en çok Federasyon'un içindeki etnik súbjeleri yakından ilgilendirir duruma gelecektir. Bütün bunlar olurken, yani milliyetlerin, iktisadın, askeriyenin ve sosyal meselelerinin tam olarak çözülememesi durumu var iken Rusya'da hala iktisattan ziyade siyaset ile uğraşmaktadır. Üstelik bu siyaset uğraşları ülke içinde

istikrarı pekiştireceğine demokrasi deneyimi zaten derin ve köklü diye tarif edilemez olan Rusya'nın devlet-yönetimi ve yönetsel yapısı konusunda ikide bir perekroyka'lara girilmesi hem dış, hem de iç siyaset bakımından hiç de alkış toplayacak yöntemler gibi görünmemektedir.

Etnik Azınlıklar

Gelişmenin Kısa Tarihçesi

İlk dönemlerinde (en azından XVI. yüzyıla kadar) göreceli olarak daha fazla derecede etnik homojenlik gösteren Rusya, özellikle yayılcı politikaları uygulamaya başlattığı XVI. yüzyıldan itibaren çok uluslu imparatorluk halini kazanmaya başlamıştır. Bu dönemden beri resmi tarihe göre başlangıçta bütün gayri-Rus halkların gönüllü olarak, daha sonra bir takım değişikliklere uğrayan söz konusu bu resmi tarihin söylemine göre ise bir kısmı gönüllü bir kısmı ise işgal, yani zor yoluyla dahil oldukları veya edildikleri Rusya'nın içinde hem olumlu, hem de olumsuz yönleri bulunduran böyle bir tarihsel gelişim ve kader tarafından bir araya getirilen bütün bu halklar ortak bir kaderi paylaşmaya başlamış veya paylaşmak durumunda kalmışlardır. Ancak kesin olanı şudur, bu halklara çoğu zaman danişılmamıştır, çünkü Tatar tarihçilerinden Dr. Ravil Fehrudinov'a göre "mutlu' ülkemizde [Rusya`da], özellikle 1552'den sonra herhangi bir halkın kaderini bu işi beceremediği için kendisi değil de büyük abisi, yani büyük halkın [Rusların] kararlaştırması lazım diye düşünmeye alışılmıştır tabii ki".

Eski SSCB'ni oluşturan on beş cumhuriyet arasında içinde barındırdığı çeşitli milliyetler bakımından en yoğun etnik mozaîğe sahip olan devlet Rusya Federasyonu'dur. Nitekim Rusya'da bir arada 70'i aşkın farklı milliyet yaşamaktadır ki bunlar aralarında dil, din, kültür, köken, sosyal-ekonomik gelişmişlik ve nüfus sayıları yönünden büyük farklılıklar göstermektedir. Örneğin sayı unsurunu ele aldığımız zaman Rusya'nın içinde nüfusları birkaç milyonu bulan milliyetlerin yanı sıra toplam sayıları birkaç bin ile sınırlı kalan milliyetler de mevcuttur. Bununla beraber Rusya Federasyonu ülkesinde yaşayan bu denli milliyetin içinde sayı itibarıyla en büyük (Toplam nüfusun içindeki sahip olduğu oran itibarıyla % 80'den fazla) ve dolayısıyla rakipsiz çoğunluğu oluşturan ve aynı zamanda da bütün ülkeye, yani Rusya'ya adını veren (titüler) etnik grup Ruslardır.

Sovyetlerin dağılmasından önce SSCB'nin içinde yaşayan diğer milliyetler tarafından genel nüfus içinde sahip oldukları nüfus oranı bakımından eşitlenir durumuna gelmiş bulunan Ruslar, 1991'de meydana gelen parçalanmadan sonra (bu sefer Rusya ülkesinin içinde) yeniden, tabir yerinde ise, ezici çoğunluk durumunu elde etmiş oldular.

Ruslar, ülke nüfusunun % 80'ini oluşturmakta olup Rusya'nın içinde yaşayan toplam nüfusları 110 milyondan fazladır. Bir de buna tarihin kimi gelişimlerinin sonucu Rusya'nın dışında kalan ve böylece de azınlık statüsüne düşmek durumunda bırakılmış bulunan ve toplam sayıları 25 milyon dolayında olan etnik Ruslar veya 'Rusça konuşan nüfus'tan Rusya'ya doğru devamlı göçün varlığı da hesaba katıldığında, Rusya'nın içindeki etnik Rus nüfusunun daha da artacağı söylenebilir.

Rusya Federasyonu'nun toplam nüfusunun % 80'ini etnik Ruslar oluşturmakta ise de bilindiği gibi, dünyadaki birçok ulus-devletin nüfusunun etnik yapısına benzer bir şekilde homojenlikten tam anlamıyla uzak bir görüntü çizmektedir. Üstelik Rusya'da, genel nüfusun % 20'sini oluşturmalarına rağmen birçok ulus-altı grup mevcuttur. Bu etnik

gruplardan diğerlerine nazaran sayıca daha kalabalık olan veya sayıları bir milyonu aşanlar şunlardır: Tatarlar, Ukraynalılar, Çuvaşlar, Başkurtlar, vs. Bunun dışında da sayıları bir milyondan az olan milliyetler vardır, (ki buna toplam sayıları birkaç yüz kişiyle ifade edilen etnik gruplar da dahildir), bunlar Altaylar, Hakaslar, Tıvalar, Sahalar, Buryatlar, Teleütler, Şorlar, Telengitler, Tofalar ve diğerleridir. Bunlar genelde sayıları giderek azalan ve bundan dolayı da bir etnos olarak varlıkları yok olma sınırında bulunan az sayılı yerli halklardır. Rusya'nın etnisite konusu ile ilgili bir başka özelliği de, içinde bulunan 21 cumhuriyetin çoğunda, cumhuriyete adını veren etnos veya titüler halk, memleketi olan bu ülkelerde yaşayan toplam nüfusun içinde oran olarak çoğunluğu Ruslar oluşturduğundan, Ruslar Rus olmayan bir başka etnik gruptan ya da gruplardan (ki bu gruplar Karaçay-Çerkesya, Kabardin-Balkarya ve 1992'ye kadar Çeçen-İnguşetya örneklerindeki gibi titüler etnik gruplar da olabilir) daha kalabalık bir kitleyi teşkil ederek bu grupları azınlık durumuna düşürmektedir. Örneğin, Rusya Federasyonu'nun içindeki cumhuriyetlerde sahip olduğu toplam nüfus bakımından en büyük olan Başkurdistan Cumhuriyetine ismini veren Başkurt halkı cumhuriyetin içinde sadece % 21,9'luk bir orana sahiptir. Buna karşın Tatarların oranı % 28,4 ve Rusların oranı da % 39,3'tür. (37)

Federasyon üyesi cumhuriyetlerin içinde Çeçenistan, Dağıstan, Kuzey Osetya, Çuvaşistan, Tıva, Kalmukya, Kabardin-Balkarya, Tataristan ve bu tabloda yer almayan İnguşetya'nın dışındaki cumhuriyetlerin titüler halkları Rus nüfusuna nazaran azınlık durumundadır. Bunun dışında kendi bölgelerinde Ruslara nazaran çoğunluğu oluşturanlar: Komi-Permyak Otonom Dairesinde Komi-Permyaklar toplam nüfusun % 60'ını ve Aginski-Buryat Otonom Dairesinde yaşayan Buryatlar nüfusun içinde % 55'lik bir oranla çoğunluğu oluşturmaktadır. Bir başka deyişle, Rusya Federasyonu içindeki federe birimlerden tüm cumhuriyetleri bir araya toplarsak, yani kumulatif olarak 'yerli nüfus' %32'yi oluşturur iken, bu oran Otonom Dairelerde ise sadece % 10,5 tir.

Oysa bilindiği gibi, etnik olarak Rus olmayan milliyetlerin azınlık durumunda bulunmaları, ülkenin genelinde zaten kötü şartlarda giden hayatın içinde bu azınlığın varlık koşullarını daha da ağırlaştırmaktadır.

Milliyetler Politikası

Rusya'ya tarihsel perspektiften bakıldığında bu devletin varlığının son beş yüzyıl boyunca çok uluslu bir ülke olarak süregeldiği göze çarpmaktadır. Bu beş asrın içerisinde çarlık, imparatorluk, cumhuriyet, birlik, federasyon gibi isim çeşitliliği olmasına rağmen, devletin dahilinde hep çokulusluluk mevcut idi. Bu bağlamda Troçki (Trotskiy)'nin Kuzey Kafkasya bölgesine ilişkin olarak söylemiş olduğu "etnografya müzesi" benzetmesinin kapsamını aslında tüm Rusya'yı kaplayacak bir şekilde yayarsak hiç de yanlış olmaz gibi görünmektedir. Bu çok ulusluluk nicel olarak gerçekten o kadar çok uluslu idi ki, devletin önünde her zaman hep bu farklı dillere, dinlere, kültürlere, etniklere ve hatta ırklara mensup bu milliyetleri bir arada ve Rusya'nın içinde tutabilme problemi durmaktaydı. Bu arada tutma yöntemlerinin yelpazesinde "şekerden kamçıya dek" varan çeşitliliğin dışında, bu yöntemlerden oluşan kombinasyonlar da uygulanmaktaydı. Bütün bu uygulamaların yer aldığı yelpaze ise "sağlam" bir ideoloji ve bu ideolojinin akaryakıtı olduğu tarih motorunun üzerinde kurulu idi. Bu ideoloji süzgecinden geçirilen "resmi tarih" en az daha önce sözü edilen yöntemler kadar devlet arabasını bir arada ve toplu halde tutabilecek yapıştırıcı işlevini görmekte idi. Devletin görünümü ilk başta bir arabaya benzememekteydi fakat Sovyet döneminin ilerideki yıllarında söz konusu araba görünüşüne üzerinde çeşitli milliyetlerin yaşadığı bölgelerin ekonomik olarak birbirine bağımlı hale getirilmesi ile birlikte ulaşılmıştır. Burada ilginç bir nokta var: bölgeler arası karşılıklı veya tek taraflı bağımlılık geliştirilirken farklı milliyetler arasında ise, sistem tarafından öz dillerinin yerini alan veya öyle kabul ettirilen Rusça'nın ve 'önde gelen'

Rus kültürünün haricinde tüm farklılıkların ortadan kaldırıldığı "homo sovieticus" gibi tek tip kişiliğin hakim olduğu Sovyet milletinin yaratılması güdülmekteydi.

Bununla birlikte tam olarak gerçekleri yansıtabilme için burada gayri-Rus milliyetlerine yönelik politikalar bakımından Çarlık ile Sovyet dönemlerini karşılaştırmak gerekir. Bu duruma bir örnek olarak, SSCB Yüksek Sovyeti'nin 1 Aralık 1988 tarihinde (yani ülkede artık perestroyka rüzgarlarının estiği dönemde) Moskova'da düzenlenen Olağanüstü XII. Toplantısı esnasında yapılan değişiklikler ile ilaveleri içeren 1977 tarihli SSCB Anayasasına baktığımızda, sistem tarafından yaratılmış toplumun şu gibi "resmi" tanımına rastlamak mümkündür: "SSCB'nde gelişmiş bir sosyalist toplum kurulmuştur... Bu toplum, bütün sınıf ve sosyal tabakaların yakınlaşmasının, tüm uluslar ile halkların de jure ve de facto eşitlikleri ve bunların kardeşçe işbirlikleri bazında insanların kurmuş olduğu yeni bir tarihsel ortaklık olan Sovyet milletini oluşturan olgun sosyalist toplumsal ilişkilerin toplumdur." Topluma yeni sistem tarafından kazandırılmış niteliklerden ve sistemin milliyetler arası ilişkiler alanında ulaşılmış olduğu hedeflerden bahsedilirken aynı Anayasanın giriş bölümünde şu sözlere yer verilmiştir: "...Sovyet iktidarı...bir daha tekrarlanmayacak şekilde...sınıflar arası antagonizmler ile milliyetler arası düşmanlıklara son vermiştir. Sovyet Cumhuriyetlerinin SSC Birliği'nde bütünleşmeleri ülkede yaşayan halkların Sosyalizmin kurulmasındaki kuvvet ve imkanlarını artırmış" ve sistemin yaptığı ilerlemenin sayesinde "SSCB'ndeki ulusların ve halkların dostluğu pekişmiş"tir. Oysa bu "pekişme"nin neyin neticesinde ve ne gibi yöntemlerin devreye sokularak elde edildiği şimdilerde herkesçe gayet iyi bilinmektedir. Fakat mevzuata baktığımızda bu tür genellemeyi bırakın, ancak ve ancak sistemi gerçekten kutlamak ve methetmek kalıyor. Nitekim 1977 Sovyet Anayasasına baktığımız zaman pembe bir tablo karşımıza çıkıyor, çünkü olumsuzluk bulmak imkan dahilinde değildir. Bununla birlikte aslında eksiklikler ve noksanlıkların bulunması doğaldır, çünkü her sistem kendisi tarafından yaratılan anayasanın sayfalarında pozitif imaj izlenimini dizayn ederek çizmeye özen göstermektedir. Yalnız Sovyet Anayasası bir başkadır, çünkü anayasanın temel işlevi olan devletin başlıca kuvvetlerinin dahilinde bulunan kurumların işleyişini temel hatları ile çizmek ve açıklamak yerine, Sovyet anayasaları ideoloji süzgecinden geçirilen ve olabildiğince muğlak ifadelerle donatılan ve sistem ile bu sistemin kazandıklarını, ulaştığı hedefleri ve ulaşması gereken amaçları sıralayan, öven ve bildiren, yani deklare eden bir stilde dizayn edilmiştir.

İşte bu dizayn yüzünden Sovyetlerde sistem tarafından kitle halinde yurdundan sürülmüş milliyetlerin (örneğin Kırım Tatarları, Karaçaylar, Balkarlar, Çeçenler, İnguşlar vs.) kaderini, ülkenin içinde *de jure* olmasa da *de facto* olarak sosyo-ekonomik ve politik hayatın her alanında göze çarpan Rus etniğinin üstün konumda bulunmasını, az sayılı yerli halkların kaybolma sınırında yaşamalarını sanki bunlar hiç yokmuş-olmamış gibi bir kenara bırakıp SSCB vatandaşlarının "aslına, sosyal ve malvarlığı durumuna, ırk ve milliyet aidiyetine, cinsiyetine, eğitimine, diline, dine karşı tutumuna, mesleğinin tür ve niteliğine, ikamet yerine vesaire hususlara bakılmaksızın kanun önünde" hak eşitliğine sahip oldukları belirtilerek, bu eşitliklerin devlet tarafından "ekonomik, politik, sosyal ve kültürel hayatın bütün alanlarında sağlanmakta" olduğu ifade edilmekteydi.

Sovyet rejiminin uygulamış olduğu milliyetler politikalarından sadece gayri-Rus halklar etkilenmemiş, bu politikalar Rus halkına da dokunmuştur.

Bununla beraber, Sovyetlerde mevcut rejim her ne kadar Rus halkına da en az Rus olmayan halklar veya bu halklara mensup insanlar kadar zorluklar çektirdiyse de ikincilerin sayıca azınlıkta bulunmaları ve ülke yönetiminde söz sahibi

olmamaları nedeniyle daha büyük ve daha çok yıkıcı boyutlarda olumsuz etkilendiklerini savunmak pek yanlış olmasa gerekir.

Nitekim, bunun için Rus olmayan milliyetlerin ülkenin içinde sayıca en büyük etnik çoğunluğu oluşturan Ruslara nazaran sistemin veya devletin "üvey çocukları" olmaları ve bundan dolayı da daha dezavantajlı durumda yaşamlarını sürdürmeye zorlanmaları ve bu dezavantajlı durumdan dolayı da yine sistem tarafından dolaylı ya da dolaysız eylem veya söylemler ile 'gerilikleri' veya ülkenin içinde hegemonyaya sahip nüfusa kıyasla tali pozisyonda bulunmalarını unutmayıp devamlı hatırlamaları bakımından her fırsatta 'Büyük Rusya'nın ve 'Büyük Rus halkının' diğer 'daha az medeni olan' gayri Rus halkların medenileşip gelişmesinde oynamış olduğu önemli rolün altının zikredilmesini dile getirmek yeterli gibi gelmektedir. İleri sürülen bu iddianın sırf duygusallık zemininde barınmadığını göstermek için örnek olarak, Sovyetler döneminde en durgun zaman olarak bilinmesinin yanı sıra yine aynı dönemin göreceli olarak "en gelişmişlik" zamanı diye bilinen ve ülke iktidarının başında Brejnev'in bulunduğu dönemin kapsadığı 1967 yılının Haziran ayında Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkezi Komitesinin Sovyetlerin kurulmasının 50. yıldönümü münasebetiyle yayımladığı Raporunda yine Rus halkının muazzamlığından bol miktarda pasajlar verilmiştir. Bunun dışında yine aynı dönemde, Sovyetlerin 1944'e kadar devlet marşı olan ve bir anlamda komünist tipi Kosmopolitizm'i temsil eden "Enternasyonal" metni, ilk kez 1 Ocak 1944 tarihinde radyoca duyurulan yeni bir marş ile değiştirilmiştir. İşte bu yeni devlet marşında yine "Büyük ve güçlü Sovyetler Birliği"ne üye olan cumhuriyetlerde yaşayan milletlerin "açık gönül"den gelen "irade" ile kurdukları Birliğin içinde "Büyük Rusya" tarafından ebedileştirilmişçesine beton ile tutturulmuş olduklarından bahsedilmekteydi. Üstelik bu marşın metni SSCB Yüksek Sovyeti Prezidyumunca onaylanmıştır .

Kültürel hayatta SSCB'nde yaşayan halklara rejim tarafından kendi öz dillerinde kültürü yaşama ve yaşatma olanağı tanınmaktaydı. Sovyetler döneminde Birliğin içinde yaşayan bir çok milliyet Sovyetlerin sayesinde Avrupa ve Dünya kültürü ile tanışma fırsatını buldular. Bu bir gerçektir, çünkü Sovyetlerden önceki dönemde de kültür ve sanat dünyasında yüksek noktalara ulaşarak dünyaya bir çok tanınmış yazar, kompozitör (müzik yazar), ressam, bilim adamı vermiş bulunan ve tiyatroları, baleleri ile dünya çapında şöhrete sahip olan Rus halkından farklı olarak diğer bir çok milliyet bu alanlardaki yükselişi Sovyetler zamanında yakalayabilmiştir. Bu kıyaslamaya iktisat, sosyal hayat, eğitim, bilim ve sağlık gibi konular da dahil edilebilir. Bununla birlikte bilindiği gibi her gelişmenin maliyeti vardır veya başka bir deyim ile madalyanın öbür tarafına bakacak olursak, diğer milliyetlerin aslında Sovyetler sayesinde o kadar da ileri gidemediğini görebiliriz. Üstelik Sovyetler dönemi boyunca Batı standartlarına göre ne ekonomileri geliştirilerek (örneğin burada kıyas için bir taraftan Rusya ile Rusya, yani içinde yaşayan tüm gayri Rus halkların yaşadığı ülkeler, diğer yandan ise Büyük Britanya ile Hong-Kong veya Büyük Britanya ile Kanada ya da Rusya'dan bağımsızlığını kazanarak koruyabilmiş olan Finlandiya vs. verilebilir) yaşam şartları radikal bir şekilde yükseltilebildi, ne de milli kültürleri, inançları geliştirilebildi ve kendi ulusal kültürlerini dünyaya tanıtma olanağına kavuştular. Rus olmayan milliyetler bunun karşılığında ise yıkılmış geleneklerle yaşam tarzları, yok edilmiş özgün kültürleri, silinmiş milli kimlikleri, kaybedilen toprakları, o topraklardan sömürülen yer altı kaynakları, kirletilmiş çevreleri, bozulmuş ekolojileri, asimile edilip kaybolan halkları, unutulmuş öz dilleri ve yapılan zulüm ve baskılar gibi kayıplar vermişlerdir. Ancak o pembe gözlükleri çıkardığınızda milliyetlerin yaşadığı ve yaşatmakta olduğu milli kültürlerin aslında gerçekten milli olmaktan çok uzaklarda olduklarını ve milliliği diliyle sınırlı olup içeriğin ise tamamen "sotsrealizm"i, yani sosyalist gerçeklik ile doldurulmuş olduğu gün ışığına çıkmaktadır maalesef.

Ülkenin içinde yaşayan gayri-Rus milliyetlere yönelik linguistik politikalara gelince şunlar denilebilir. Rejim, 'niyetli ya da art niyetli mi' tartışmasına girilmeden dil alanında uyguladığı politikaların temelinde Rus dilinin hakimiyetinin önemi ve etkisi büyüktür, çünkü Rusça diğer halklar için vazgeçilmez hale sokulmaya istenmekteydi. Örneğin devletin resmi dili Rusça idi, eğitim dili, özellikle yüksek tahsil dili Rusça idi, merkezi yayın ve yayımın dili yine Rusça idi, bilimin dili Rusça idi. SSCB'nin içinde yaşayan milliyetlerin (ki buna konuştukları lehçelerin hem şekli, hem de içeriği bakımından mümkün olduğu kadar farklılaştırılmış ve bu lehçelerin bazılarında ayrı-ayrı diller oluşturulmuş olan Türk asıllı halklar dahil) arasındaki iletişim dili veya Michael Rywkin'in deyişi ile 'Lingua Franca' olarak yine Rusça kullanılmasının propagandası yapılmaktaydı. Dolayısıyla Sovyetler döneminde Rus dilinin hegemonyasının devlet tarafından desteklenmiş olduğunu ileri sürmek pek olası gibi gözükmemektedir. Aslında doğal olarak bu destek başat konumda bulunan etnik grup olan Ruslar açısından son derece tutarlı ve olması gereken bir siyasettir ki hiç kimse bunu eleştirebilme olanağına sahip değildir. Ancak Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin sözde olsa dahi anlaşmalar yoluyla kurulduğunu ve dolayısıyla Rusların dışındaki halkların da kendi ana dillerini koruma ve geliştirmeleri için devletin azami düzeyde ve en önemlisi de etkin bir biçimde elverişli zemin hazırlamak ve bu yönde gerekli önlemleri almakla görevli olduğunun unutulmamasında da yarar vardır.

Milliyetler konusunda devlet tarafından izlenen politikaya ilişkin bir de rejimin ağızından dinleyelim:

"Çeşitli ırk ve milliyetlere mensup olan SSCB vatandaşları eşit haklara sahiptir. Bu hakların gerçekleştirilmesi, SSCB'nin tüm ulus ve halklarının her yönlü gelişme ve yakınlaşma politikası, vatandaşların Sovyet vatanperverliği ile Sovyet Enternasyonalizmi ruhuna uygun eğitilmesi, kendi öz dili ile SSCB'nin diğer halkların dillerini kullanma olanağı ile sağlanmaktadır.

Hakların ister dolaylı, isterse dolaysız sınırlandırılması, vatandaşlara ırk ve milliyet belirtilerine göre dolaylı veya dolaysız ayırımın kurulması, ırk ve milliyet temeline dayalı üstünlüğün ve düşmanlık ile [diğer halkları] kendinden aşağı görmenin her türlü propagandası gibi kanunen cezalandırılır."

1977 tarihli Sovyetler Birliği Anayasasının bu 36. maddesinde yer alan metinden anlaşıldığı gibi farklı ırk ve milliyetten olan vatandaşların sahip oldukları haklar eşittir. Bu "eşit haklar"ın hayata geçirilmesine ve onlardan istifade edilmesine rejim sınırlamalar koymuştur. Yani bu hakların gerçekleştirilmesi, dolayısıyla da vatandaşın yararlanabilmesi, söz konusu vatandaşın Sovyet vatanperverliği ile Sosyalist Enternasyonalizm kriterlerine uyup uymadığına endeksliydi gibi görünmektedir. Bu at gözlüklerini takmaya istemeyenler ise ya cezaevlerine, ya da yurtdışına rejim muhalifleri, batı kapitalist ve emperyalist güçlerin ajanı ile Sovyet karşıtı propagandacıları damgası vurularak sürülmekte veya kaçmak ya da 'bodruma' inip gizlenmek durumunda kalmakta idiler.

Bunun dışında "gelişme ve yakınlaşma" politikaları altında devlet içinde yaşayan milliyetlerin farklılıklarının özü olan milli kimliklerin zamanla ortadan kaldırılması veya kısa dönemde ikincil plana itilmesi yoluyla teorik olarak hiçbir etnik kimliğe dayanmaması gerekirken nedense uygulamada Rus dilli olması gerekliliği öne çıkan bir Sovyet milletin yaratılmasının peşinde idi. Bu amaç doğrultusunda "devlet sınıfsal farklılığın, şehir ile köy arasındaki farkın ortadan kaldırılması, SSCB'nde yaşayan tüm ulus ve halkların her yönlü gelişmesi ve yakınlaşması gibi toplumsal homojenliğin pekiştirilmesine yardımcı olmakta" idi. Oysa anılan bu "toplumsal homojenliğin" ve insanlık tarihinde yeni bir toplumsal oluşum olan Sovyet milleti adlı projenin tam olarak hayata geçirilmesi yolunda sistemin tüm çabalarına rağmen, diğer milliyetlerin hafızasında bastırılmış olsa da muhafaza edilmiş milliyetçilik duygularının yanı sıra en büyük engeli Rus etnosu ve Rus milliyetçiliği oluşturmaktaydı. Hatta bu konuda SSCB'nde yaşayan ve sayıca en büyük etnik grubu temsil eden Rus nüfusunun ve bu nüfusun aydın kesiminin gerçekten ciddi korkuları mevcuttu, çünkü Ruslar "objektif

tarihsel şartların" gelişimi sonucunda sahip olduklarından olmaktan korkmaktaydılar. Üstelik sarı ırkı temsil eden Asyalıların (bunu gayri–Ruslar olarak okuyun) ekstensif bir şekilde nüfus artışı performansı göstermeleri Rusların çoğunluğu oluşturduğu ve başatlığı elde tuttuğu rejimin "sarılaşma"sından endişe duyulmasına sebebiyet teşkil etmekteydi.

Bu toplumu "sağlam" tutmanın yolunun eğitimden geçtiğinin bilincine erişmiş bulunan Sovyet rejimi, sanki ırkların ve milliyetlerin arasındaki eşitliğin en ateşli savunucusu kendisi değilmiş gibi okullarda öğrencilere okutulan SSCB tarihi kitaplarında gayri–Rus milliyetlerin tarihine hiç değinmeyerek veya kısa ve yüzeysel pasajlar şeklinde (ki bunlar da çoğunlukla söz konusu halkların Rus işgaline karşı değil de memleketleri olan topraklarına turizm amacıyla uğrayıp sakin sedasız tatil kampını kurmuş bulunan Ruslara hiçbir neden olmadan saldıran, yıkan ve öldüren gayri–Rus milletlere ilişkin olumsuzluklar içermekteydi) geçiştirerek bolca ve genişçe ve olabildiğince derinine Rus tarihini okutmakta, yönetiminde çoğunlukta Rusların bulunduğu devlet tarafından resmileştirilen Rus halkının geleneksel ve tarih görüşünü diğer halkların olmuşa (geçmişe), olana (şu ana) ve olacağı (yani geleceğe) dair olan en doğal haklarını hiçe sayarak öğrencilere aşılırmaktaydı.

İşte bu "ortak" tarih "sayesinde" gayri–Rus halklar Ruslar tarafından keşfedilmiş ve lokantaya davet edilirmiş gibi, Rusya'nın içine kendi istek ve iradeleri ile girmiş oldukları hususu tarihsel gerçekler mertebesine taşınıp tesis edilerek sabitleştirilmiş oldu.

İşte bu istikamette yıllarca ileri sürülen ve SSCB'nde yaşayan vatandaşlara aşılman görüş noktası – az sayılı (yani sayısı nüfus itibarıyla az olan) yerli ve Rus olmayan halkların Sovyetlerin sayesinde kapitalizm denen sosyo–ekonomik düzeni hiç yaşamayıp feodal veya "primitif komünal" düzenden doğrudan komünist düzene girmek için bir hazırlık niteliğinde olan ve ön–aşaması olarak kabul edilen Sosyalizme devasa adımlar ile atlamalarının aslında "eşi görülmemiş" bir ilerleme olmasıdır, çünkü güya böylece 1917 tarihinde meydana gelmiş veya getirtilmiş olan Sosyalist devrimden önce bu "geri kalmış" gayri–Rus halkları dünyada Kapitalizm düzeninde yaşamını sürdüren ülkelerin çok daha öne geçmelerini sağlamıştır.

Ancak gerçek durum bize tam tersini söylememiz için yol gösterir gibidir. Nitekim SSCB'nin içinde yaşayan yerli halkların bir kısmını meydana getiren, varlıklarını, eski Sovyetler ülkesinin yarısına yakın toprağın üzerinde sürdüren ve diğer halklara kıyaslandığında çok daha ağır ve zor olan yaşam şartlarının iyileşmesi kısa dönem içinde pek olası gibi görünmeyen ve üstelik de giderek sayıları azalan ülkenin Kuzey bölgelerinin yerlisi olan halklar gerçekten ne gibi "devasa adımlar" atıp da yaşam standartlarını yükselterek refah ve yeterlilik içinde yaşamaktadırlar? diye bir soru sorulabilir mesela.

Ancak günümüzde Rusya'daki etnik bölgelerde özellikle yerli ve devlete adını veren halkların dilleri devlet ve resmi diller olarak tanınmış ve bu durum ilgili anayasalarda da tescil edilmiştir. Bu bakımdan Rusya'daki dilsel siyasetin olumlu yanının altının çizilmesinde yarar vardır. Bununla birlikte genel olarak Rusya'daki etnik azınlık halkların durumunun daha çok geliştirilmeye gereksinim duyduğu son derece açıktır ve belki de kaba hesaplara daha on yaşını yeni dolduran ve bu zamanlar yoğun değişimler geçiren ve Batı ile yakın işbirliği halinde ve ulusal çıkarlarını devlet olmaktan öte devleti meydana getirenlerin yaşam düzeylerinin iyileştirilmesi olarak algılayan bir yönde ilerlemede bulunan Rusya'nın eninde sonunda sosyal yüzlü kapitalizm yolunda ciddi ilerlemeler kaydedeceği de tartışılmazdır.

1. Lev. P. Kurakov (1995) *Orientations For Revival*. TDAV, İstanbul, s.21.
2. Richard Sakwa (1998), "Soviet Politics In Perspectives", 2. Baskı, Routledge Publishing House, s.3.
3. Bu konuda Komünizmin babası sayılan K. Marx bile yayılcılığın ve dünya üzerinde egemenlik sevdasının Rus milleti için politik, taktik vs. değişiklikler gösterebilmesi ile beraber sabit ve değişmez bir mürşit olduğunu söylemiştir. Bkz.: John T. Rourke (1993) *International Politics On The World Stage*. The Dushkin Publ. Gr. Inc., s.173.
4. Bu konuda Sovyet Birliği tarihini anlatan kitaplar ve ansiklopedilere bakılabilir. Örneğin, bkz: *Sovetskiy Entsiklopedičeskiy Slovar'*.(S. E. S.) Sovetskaya Entsiklopediya Yayıncılığı, Moskova, 1988, s.1255.
5. Richard Sakwa (1998), "Soviet Politics In Perspectives", Routledge Yayınevi, 2. Baskı, s.3;
6. Bu sınırlar bugünkü Polonya ile Finlandiya ülkelerinin bir kısmını kapsamaktadır. Bkz.: Jacob W. Kipp "The Zhirinovskiy Threat" *Foreign Affairs*, Mayıs/Haziran 1994, s.77.
7. Jakob W. Kipp "the Zhirinovskiy Threat" *Foreign Affairs*, Mayıs/Haziran 1994, s.77.
8. L. Troçki "Rus Devriminin Tarihi", III. Cilt, "Ekim Devrimi. Sovyetlerin Zaferi.", Çev.: Bülent Tanatar, Yazın Yayıncılık, İstanbul, Şubat 1999, s. 40.
9. Türkiye'de nedense ona böyle derler, oysa bu devlet adamının adı I. Petro veya Büyük Petro (Pötr Velikiy)'dur. Bununla birlikte Rus tarihinde 'devleti iyi bir şekilde yönetemeyen, eğitim seviyesi düşük olan' bir Petro var idi. I. Petro'nun torunu olan ve damarlarında Alman kanını taşıyan bu III. Petro eşi I. Yekaterina tarafından 1762'de organize edilmiş bir entrikanın sonucunda tahttan devrilererek öldürülmüştür. Bkz. Ş. M. Munçayev (1998) "Politiçeskaya istoriya rossiyskogo gosudarstva", Unity Yayıncılık Birliği, Moskova, s.139; "Sovetskiy Entsiklopedičeskiy Slovar", Sovetskaya Entsiklopediya. Moskova, s.996.
10. Yuri Zakharovich, *Two Heads, Two Faces*. Time, 17 Ocak 2000, s.23.
11. Yuri Zakharovich, *Two Heads, Two Faces*. Time, 17 Ocak 2000, s.23.
12. Richard Sakwa (1998), *Soviet Politics in Perspective*. Routledge Yayınevi, s.3–4; *Sovetskiy Entsiklopedičeskiy Slovar'*.(S. E. S.) Sovetskaya Entsiklopediya Yayınevi, (1988) Moskova, s.1253.
13. S.E.S., Moskova, 1988, s.1254.
14. Daniel C. Diller (1993) *Russia and The Independent States*, Congressional Quarterly Inc., s.281.
15. Nedense Rusya tarihinde açılan kapı değil de pencere geleneği mevcuttur. Mesela Deli Petro zamanında "Avrupa'ya çıkan bir pencere baltayla yarılmıştır (prorubleno)" denir, oysa "Avrupa'ya giden kapı açılmıştır" ifadesi genelde kullanılmaz.
16. Rusya Federasyonu Anayasası, m.67, f.1.
17. S.E.S., Sovetskaya Entsiklopediya Yayıncılığı, (1988), Moskova, s.1254.
18. S.E.S., Sovetskaya Entsiklopediya Yayıncılığı, (1988), Moskova, s.1254.
19. S.E.S.,(1988), s.1140.
20. "Demography and Health" adlı 25 No'lu Tablo, *World Culture Report 1998*, UNESCO, s.464.
21. S.E.S., (1988) Moskova, , 1359, 1238, 1140, 1255 sayfalar.
22. Bunun içeriğini açabilmek için Sovyet Ansiklopedik Sözlüğüne bakabiliriz. Orada: Velikoderjavniy Şovenizm – Büyük diye anılan ulusların egemen sınıf ve gruplarına ait milliyetçiliğin uç şeklidir; sömürgecilikte, çokuluslu devletlerdeki azınlık [durumunda bulunan] halkların bastırılmasında ve ırkçılıkta kendini gösteren Emperyalist Burjuvazi ile Faşizmin siyaseti ve ideolojisinin kendine has niteliğidir" denilmektedir *Sovetskiy Entsiklopedičeskiy Slovar'*de. Bkz. S.E.S.,(1988) Moskova, s.205.

23. S.E.S.,(1988) Moskova,s.1255.
24. S.E.S., s.1255.
25. Hüseyin Pazarıcı (1994) Uluslararası Hukuk Dersleri, Turhan Kitapevi, Ankara,s.30.
26. 1977 SSCB Anayasasının, 72. maddesinde deniliyor ki: "Birliğin her Birlik Cumhuriyeti için SSCB'den serbestçe çıkış (Vıhod, ama Rusça'da ayrılma anlama gelen Otdeleniye değil de çıkış veya çıkma anlamına gelen Vıhod sözcüğü kullanılmıştır. Herhalde çıkış, ayrılma kadar hareket serbestisini ima etmediğinden ilki tercih edilmiştir) hakkı saklı tutulmaktadır." Bu maddenin son ibaresi olan 'saklı tutulmaktadır' yine nedense 'ayrılma hakkına sahiptir' veya en azından 'saklı tutar' gibi ifadelerin yerine tercih edilmiştir ki, bunda da zımni bir mananın bulunması muhtemeldir.
27. R.G. Abdulatıfov, L.F. Boltenkova, Yu. F. Yarov (1992) "Federalizm V İstoriyi Rossiyi" Moskova, Respublika Yayımevi, s.333.
28. Rusya Federasyonu Anayasası, madde 65/1.
29. Bakınız Tablo 1.'e ve Şekil 2.'ye.
30. RF AY, Madde 102/3.
31. RF AY, Madde 66/1 ile Madde 66/5.
32. RF AY, Madde 67/3.
33. Sergey Borisov, "Çto hotyat regionı Rossii? Vneşnepolitiçeskaya deyatelnost rossiyiskih regionov kak atribut ih poliçeskoy samoidentifikatsii.",
<http://pubs.carnegie.ru/books/1999/10am/01.asp> .
34. Moskovskiye Novosti, N.26 (1044), 4 – 10 Temmuz 2000, s.1 ve 3.
35. Nikolay Födorov, "Razmnojeniye Bürokratiyi", Moskovskiye Novosti, N.26 (1044), 4–10 Temm.2000, s.1.
36. Olga Tropkina "Bez Jarkih Sporov Senatorı Odobrili İ Federalnuyu, İ Nalogovuyu Reformı": Nezavisimaya Gazeta, #138 (2200), 27 Temmuz 2000, [http : // www.ng.ru](http://www.ng.ru).
37. Bkz. Tablo 2.'ye.

Tablo 1. Rusya Federasyonu Sübjesi Olan İdari Birimler

(Kaynak : RF 1993 AY, M. 65.)

I. Cumhuriyetler (Respubliki):

1. Adıgeya Cumhuriyeti
2. Altay Cumhuriyeti
3. Başkörtostan Cumhuriyeti
4. Buryatya Cumhuriyeti
5. Dağıstan Cumhuriyeti
6. İnguş Cumhuriyeti
7. Kabardin–Balkar Cumhuriyeti
8. Kalmıkya Cumhuriyeti – Halmg Tangç
9. Karaçay–Çerkez Cumhuriyeti

10. Karelya Cumhuriyeti
11. Komi Cumhuriyeti
12. Mariy El Cumhuriyeti
13. Mordovya Cumhuriyeti
14. Saha (Yakutya) Cumhuriyeti
15. Kuzey Osetya Cumhuriyeti
16. Tataristan Cumhuriyeti
17. Tuva Cumhuriyeti
18. Udmurt Cumhuriyeti
19. Hakasya Cumhuriyeti
20. Çeçen Cumhuriyeti
21. Çuvaş Cumhuriyeti – Çavaş Cumhuriyeti

1. İller (Kraya):

1. Altay İli
2. Krasnodar İli
3. Krasnoyarsk İli
4. Primorski İli
5. Stavropolski İli
6. Habarovski İli

2. Bölgeler (Oblasti) :

1. Amurski Bölgesi
2. Arhangelski Bölgesi
3. Astrahanski Bölgesi
4. Belgorodski Bölgesi
5. Bryanski Bölgesi
6. Vladimirski Bölgesi
7. Volgogradski Bölgesi
8. Vologodski Bölgesi
9. Voronejski Bölgesi
10. İvanovski Bölgesi
11. İrkutski Bölgesi
12. Kaliningradski Bölgesi
13. Kalujski Bölgesi
14. Kamçatski bölgesi
15. Kemerovski Bölgesi
16. Kirovski Bölgesi
17. Kostromski Bölgesi

18. Kurganski Bölgesi
19. Kurski Bölgesi
20. Leningradski Bölgesi
21. Lipetski Bölgesi
22. Magadanski Bölgesi
23. Moskovski Bölgesi
24. Murmanski Bölgesi
25. Nijegorodski Bölgesi
26. Novgorodski Bölgesi
27. Novosibirski Bölgesi
28. Omski Bölgesi
29. Orenburgski Bölgesi
30. Orlovski Bölgesi
31. Penzenski Bölgesi
32. Permski Bölgesi
33. Pskovski Bölgesi
34. Rostovski Bölgesi
35. Ryazanski Bölgesi
36. Samarski Bölgesi
37. Saratovski Bölgesi
38. Sahalinski Bölgesi
39. Sverdlovski Bölgesi
40. Smolenski Bölgesi
41. Tambovski Bölgesi
42. Tverski Bölgesi
43. Tomski bölgesi
44. Tulski Bölgesi
45. Tümenski Bölgesi
46. Ulyanovski Bölgesi
47. Çelyabinski Bölgesi
48. Çitinski Bölgesi
49. Yaroslavski Bölgesi

3. Federal Önemdeki [Statülü] Şehirler (Goroda Federal'nogo Znaçeniya):

1. Moskova
2. Sankt – Petersburg

4. Otonom Bölge (Avtonomnaya Oblast'):

1. Yahudi Otonom Bölgesi

5. Otonom Daireler (Avtonomniye Okrug):

6. Aginski Buryat Otonom Dairesi
7. Komi–Permyatski Otonom Dairesi
8. Koryakski Otonom Dairesi
9. Nenetski Otonom Dairesi
10. Taymır (Dolgan–Nenetski) Otonom Dairesi
11. Ust–Ordınski Buryat Otonom dairesi
12. Hantı–Mansi Otonom Dairesi
13. Çukotski Otonom Dairesi
14. Evenk Otonom Dairesi
15. Yamalo– Nenetski Otonom Dairesi

Tablo 2. Etnik Cumhuriyetlerdeki Yerli (I.) ve Rus (II.) Nüfus Oranları ile Şehirleşme

(Kaynak: "Rusya Federasyonu Cumhuriyetlerinin Sosyo–Ekonomik Profili", Uluslar arası Müteahhitler Birliği, Türkiye, Ankara, Ocak 1996.)

I. Yerli Nüfus Oranları	II. Rus Nüfusu Oranları	III. Şehirleşme Oranları
Dağistan (%80,2)		Komi (%74,9)
Çuvaşistan (%67,8)	Hakasya (%79,5)	Karelya (%73,9)
Tıva (%64,3)	Karelya (%73,6)	Tataristan (%73,4)
Çeçenistan* (%60)	Buryatya (%69,9)	Hakasya (%71,1)
Adıgeya (%53,8)	Adıgeya (%68)	K.Osetya (%69,9)
K.Osetya (%52,9)	Altay (%64)	Udmurtya (%69)
Tataristan (%48,5)	Mordovya (%60,8)	Saha –Yakutya
Kabardin–Balkarya	Udmurtya (%59)	(%65,5)
(%48,2– Kabarda)	Komi (%57,7)	Başkortostan (%64,6)
Kalmukya (%45,3)	Saha–Yakutya (%50,3)	Mariy El (%61,7)
Mariy El (%43,3)	Mariy El (%47,5)	Çuvaşistan (%59,8)
Yakut–Saha (%33,4)	Tataristan (%43,2)	Kabardin–Balkarya
Mordovya (%32,5)	Karaçay–Çerkezya	(%59,7)
Karaçay–Çerkezya	(%42,4)	Buryatya (%59,4)
(%31,2 – Karaçay)	Başkortostan (%39,3)	Motdovya (%57,9)
Udmurtya (%31)	Kalmukya (%37,7)	Adıgeya (%53,8)
Altay (%31)	Tıva (%32,0)	Karaçay–Çerkezya
Buryatya (%24,0)	Kabardin–Balkarya	(%47,5)
Komi (%23,3)	(%31,9)	Tıva (%47,2)
Başkortostan (%21,9)	K. Osetya (%30,3)	Dağistan (%42,2)

Hakasya (%11,1)	Çuvaşistan (%26,7)	Kalmukya (%37,7)
Karelya (%10)	Çeçenistan** (%20)??	Altay (%26,3)
Karaçay–Çerkesya (%9,7	Dağıstan (%9,2)	Çeçenistan (%20)
– Çerkez)		
Kabardin–Balkarya (%9,4		
– Balkar)		

*Büyük bir ihtimalle bu oran meydana gelen iki savaştan sonra değişmiştir.

**Yukarıdaki oranın savaşların etkisiyle değişmiş olması pek muhtemeldir.

Tablo 3. Rusya Federasyonu'nun ve devamı olduğundan dolayı bağlandığı SSCB'nin Birleşmiş Milletler sistemi içinde insan hakları alanında taraf olduğu kimi uluslararası sözleşmeler ve bunların yürürlüğe koyulduğu tarihler.

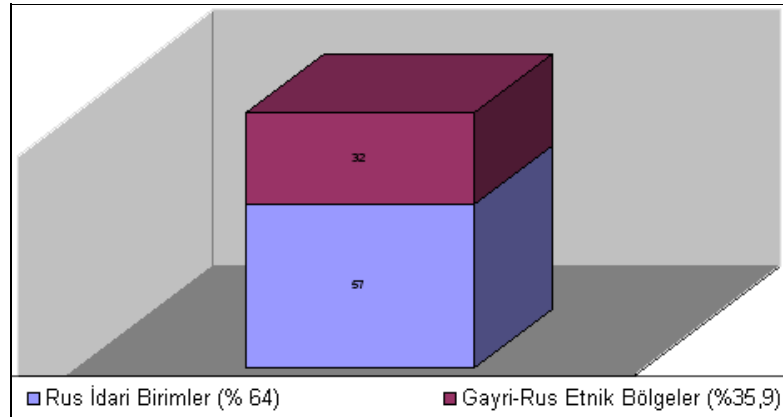
(Kaynak : "The United Nations and Human Rights 1945 – 1995" , Birleşmiş Milletler, 1995)

No:	Sözleşmenin adı:	Yürürlüğe girdiği tarih:
1.	CESCR (İktisadi, Toplumsal ve Kültürel Haklara Dair Uluslar arası Sözleşme)	1976
2.	CCPR (Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin U/arası Sözleşme)	1976
3.	OPT (Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin U/arası Sözleşmeye İhtiyari Ek Protokol)	1992
4.	OPT 2 (Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin U/arası Sözleşmeye 2. İhtiyari Ek Protokol – Ölüm Cezasının ortadan kaldırılması ile ilgili)	-----
5.	CERD (Irksal Ayırmacılığın Tüm Şekillerinin Kaldırılmasına Dair U/arası Sözleşme)	1969*
6.	APAR (Apartheid Suçunun	1976

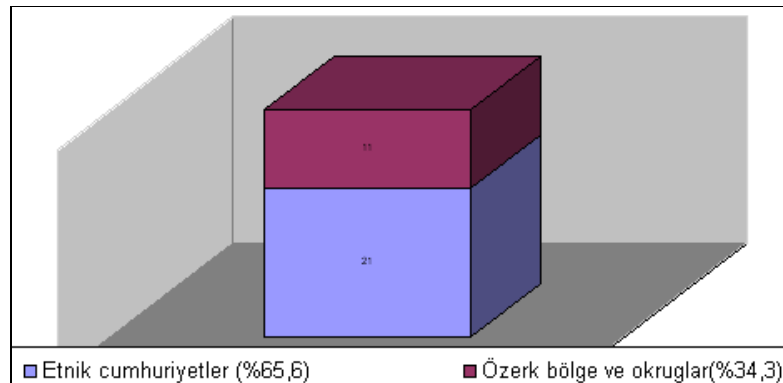
Bastırılması ve Cezalandırılmasına Dair U/arası Sözleşme)	
7. CAT (İşkenceye ve Diğer Zalimce, Gayri- İnsani veya Haysiyet Kırıcı Muameleye veya Cezalandırmaya Karşı Sözleşme)	1987*
8. CRS (Çocuk Haklarına İlişkin Sözleşme)	1990

(*) Devletin taraf olduğu bu sözleşme konusunda özel görüşme prosedürünü kabul ettiğini göstermektedir.

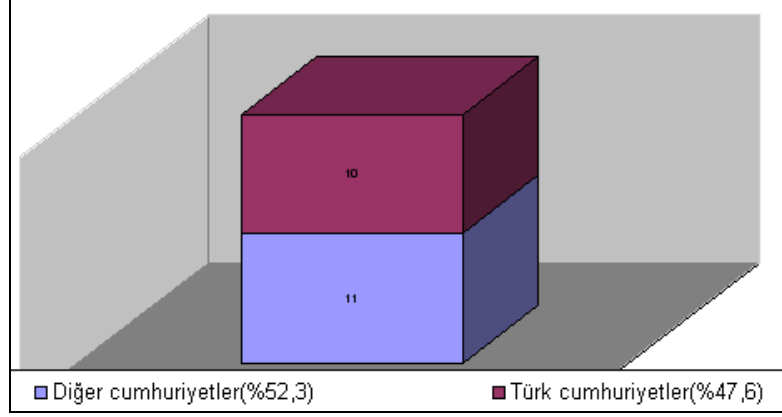
Şekil 1. Rusya'daki Rus İdari Birimler ile Gayri-Rus Etnik Bölgeler

Şekil 2. Etnik Bölgelerin İçinde Cumhuriyet Statülü İdari Birimler

Şekil 3. Etnik Cumhuriyetlerin İçinde Türk Asıllı Cumhuriyetler

www.stradigma.com

aylık strateji ve analiz e-dergisi

STRADIGMA.com bir FORSNET e-yayıdır